

VENEMAA

Euroopa Liidu ja Venemaa suhteid on 2014. aastast alates pingestanud Krimmi ebaseaduslik annekteerimine ja Ida-Ukraina mässuliste toetamine Venemaa poolt, Venemaa poliitika oma naaberriikide suhtes, väärinfo levitamise kampaaniad ja negatiivsed riigisisesed muutused. Venemaa sõjaline sekkumine Süürias on pingeid veelgi teravdanud. Alates 2014. aastast on EL korrapäraselt uuendanud Venemaa-vastaseid sanktsioone. EL ja Venemaa on endiselt tihedas vastastikusel sõltuvuses ning liit rakendab Venemaa suhtes nn valikulise koostöö poliitikat.

ÕIGUSLIK ALUS

- Euroopa Liidu lepingu V jaotis: välistegevus;
- Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 206–207 (kaubandus) ja 216–219 (rahvusvahelised lepingud);
- partnerlus- ja koostöölepingud (kahepoolsed suhted).

ELI JA VENEMAA SUHTED

Kuni Ukraina kriisi puhkemiseni arendasid EL ja Venemaa strateegilist partnerlust, mis hõlmas muu hulgas kaubanduse, majanduse, energeetika, kliimamuutuste, teaduse, hariduse, kultuuri ning julgeoleku valdkonda (viimase alla kuulusid ka terrorismivastane võitlus, tuumarelva leviku tõkestamine ja Lähis-Ida konflikti lahendamine). EL toetas kindlalt Venemaa ühinemist WTOga, mis sai teoks 2012. aastal. Viimastel aastatel on ühise naabruse teema kujunenud ELi ja Venemaa suhetes suurimaks erimeelsuste põhjustajaks. Krimmi ebaseaduslik annekteerimine Venemaa poolt 2014. aasta märtsis ja tõendid selle kohta, et Venemaa toetab mässulistest võitlejaid Ida-Ukrainas, vallandasid rahvusvahelise kriisi. EL revideeris suhteid Venemaaga, katkestas korrapärased kahepoolsed tippkohtumised ning peatas kahepoolsed viisateemalised kõnelused ja läbirääkimised uue, partnerlus- ja koostöölepingut asendava kahepoolse lepingu küsimuses. Praegu rakendab EL Venemaa suhtes kahetasandilist lähenemisviisi, mis tähendab ühelt poolt järkjärguliste sanktsioonide poliitikat ja teiselt poolt püüdlusi leida Ida-Ukraina konfliktile diplomaatilised lahendused. Venemaa osalemine E3+3 riikide rühmas, mille tulemusel saavutati 2015. aasta juulis Iraaniga tuumakokkulepe, andis lootust laiemaks ülemaailmse tasandi koostööks. Venemaa 2015. aasta septembris ootamatult alanud sekkumine Süüria konflikti president Bashar Al-Assadi toetuseks ning Venemaa jõuline väärinfo levitamise kampaania kodu- ja välismaal on põhjustanud uusi pingeid suhetes läänega.

2018. aasta presidendivalimistel valiti Vladimir Putin 76,69% häältega neljandat korda Venemaa presidendiks. Nagu eelmistel kordadelgi, ei saanud Euroopa Parlament ka seekord Venemaalt kutset valimisvaatlusmissiooni lähetamiseks. Venemaal on alates 2012. aastast vastu võetud uusi opositsiooni ja kodanikuühiskonda piiravaid õigusakte. Sadu vabaühendusi on sildistatud välisagentideks ja/või mittesoovitavateks organisatsioonideks ning ametivõimud kontrollivad aina enam meediat ja interneti kasutamist. EL on mures õigusriigi põhimõtete rikkumise, sealhulgas korruptsiooni pärast. 2017. ja 2018. aastal opositsioonipoliitiku Aleksei Navalnõi algatatud ja kogu Venemaal toimunud korruptsioonivastastele meelevaldustele vastasid ametivõimud karmilt. Keskväliskomisjon ja ülemkohus keelasid Navalnõil kandideerimast, tuues põhjuseks talle varem määratud kohtuliku karistuse, mis oli küll vaidlustatud. 2016. aasta septembris toimunud parlamendivalimised olid juba kinnitanud Putini presidendivõimu domineerimist ja tema Ühtse Venemaa partei ülekaalukat võitu.

2017. aastal taastus Venemaa majandus 2014-2016. aasta majanduslangusest ja pangandussektori turbulentsist tänu nafta ja muu toorme ekspordist saadavate tulude suurenemisele. Väljavaated on head, kuid riigi investeerimiskliima on siiski ebakindel ja majandustulemused sõltuvad endiselt nafta- ja gaasihindadest. Majandussüsteem keskendub vähestele sektoritele, puuduvad ümberkujundavad investeeringud ning turul domineerivad riigivõimule lähedased suurettevõtted. Vaatamata sanktsioonipoliitikale on EL Venemaa esimene ja Venemaa ELi neljas kaubanduspartner. Kaubandus- ja majandussuhteid häirivad aga mitmed tegurid, näiteks Venemaa embargo mitmetele ELi põllumajanduslikele toidukaupadele, vaidlused WTOs ja ELi ettevõtete osaluspiirangud Venemaa avalikes hangetes.

Alates 2014. aasta märtsist on EL vastusena Krimmi ebaseaduslikule annekteerimisele ja Ukraina destabiliseerimisele kehtestanud järk-järgult piiravaid meetmeid Venemaa suhtes. EL laiendas sanktsioone märkimisväärselt pärast 17. juunit 2015, kui Venemaa poolt toetatavate mässuliste kontrolli all oleva Ida-Ukraina territooriumi kohal tulistati alla lennul MH17 olnud lennuk. Sanktsioone uuendatakse ja pikendatakse regulaarselt.

EL rakendab piiravaid meetmeid mitmesugustes vormides. Diplomaatiliste meetmete seas on Venemaa väljaheitmine G8 ühendusest, Venemaa OECDga ja Rahvusvahelise Energiaagentuuriga ühinemise protsessi ning ELi ja Venemaa korrapäraste tippkohtumiste peatamine.

Majandussanktsioonidega keskendutakse Venemaaga toimuvale kaubavahetusele konkreetsetes majandussektorites. Nendega piiratakse teatavate Venemaa pankade ja ettevõtete juurdepääsu ELi esmastele ja teistele kapitaliturgudele. Kehtestatud on ekspordi- ja impordikeeld relvakaubandusele ning ekspordikeeld kahesuguse kasutusega kaupadele (kaubad sõjaliseks kasutuseks või sõjalistele lõppkasutajatele Venemaal). Piiratakse ka Venemaa juurdepääsu teatavatele tundlikele tehnoloogiatele ja teenustele, mida saab kasutada naftauuringute ja -tootmise eesmärgil. Eripiirangud kehtivad majandussuhetes Krimmi ja Sevastopoliga, sh Krimmi kaupade impordikeeld, teatud kaupade ja tehnoloogiate ekspordikeeld, investeerimispiirangud ning turismiteenuste pakkumise keeld. Majanduskoostöö meetmete osas on peatatud Euroopa Investeerimispanka ning Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga uued finantstehingud Venemaal.

Individuaalsed piiravad meetmed kehtivad rohkem kui 150 isiku ja 40 üksuse suhtes. Nende varad on külmutatud ja neile kehtib reisikeeld tulenevalt nende tegevusest Ukraina territoriaalse terviklikkuse, suveräänsuse ja iseseisvuse õõnestamisel. Nende isikute nimekirjas on teiste hulgas Venemaa Föderaalnõukogu mõlema koja (Riigiduuma ja Föderatsiooninõukogu) esimehed ning ELi-Venemaa parlamentaarse koostöökomisjoni Venemaa delegatsiooni praegune esimees.

ELi välisasjade nõukogu avaldas 2016. aasta märtsis viis juhtpõhimõtet ELi suhtluseks Venemaaga: 1) Minski kokkuleppe rakendamine kui peamine tingimus ELi seisukohtade muutmiseks Venemaa suhtes; 2) suhete tugevdamine ELi idapoolsete partnerite ja muude naabermaadega, sealhulgas Kesk-Aasia riikidega; 3) ELi vastupanuvõime tugevdamine (nt energiapuuduse, hübriidohtude ja strateegilise kommunikatsiooni valdkonnas); 4) valikuline koostöö Venemaaga ELi huvipakkuvates valdkondades; 5) vajadus osaleda inimestevahelistes kontaktides ja toetada Venemaa kodanikuühiskonda. Esimeses põhimõttes seostatakse osade ELi sanktsioonide kestus edusammudega Ida-Ukraina konfliktide rahumeelse lahendamisel.

Alates 2014. aasta augustist on Venemaa vastuseks ELi ja lääneriikide (nende seas USA, Kanada ja Austraalia) sanktsioonidele kehtestanud vastusanktsioone lääne põllumajandustoodetele, toormeile ja toiduainetele, tuues ettekäändeks toiduohutusnormide rikkumise. See on tugevdanud impordi asendamise poliitikat Venemaa põllumajandussektoris. Venemaa on samuti kehtestanud nn vastuvõetamatute isikute nimekirja, kuhu kuuluvad Venemaa tegevust kritiseerinud ELi ja USA kodanikud, kellele on Venemaale sisenemine keelatud (sh 18 Euroopa Parlamendi liiget). Erinevalt ELi reisikeelust ei ole inimesel sellesse nimekirja sattumisel mingit seaduslikku edasikaebamise võimalust.

KEHTIVAD KOKKULEPPED

ELi ja Venemaa suhete õiguslik alus on 1994. aasta juunis sõlmitud partnerlus- ja koostööleping. Leping kehtis esialgu 10 aastat, kuid seda on hiljem igal aastal automaatselt pikendatud. Lepinguga sätestatakse peamised ühised eesmärgid ning kahepoolsete kontaktide institutsiooniline raamistik (sealhulgas praeguseks külmutatud regulaarsed konsultatsioonid inimõiguste küsimustes ja kaks korda aastas toimunud tippkohtumised presidentide tasandil).

Peterburi tippkohtumisel 2003. aasta mais tugevdasid EL ja Venemaa oma koostööd ning lõid neli ühisruumi: majandusruum; vabaduse, turvalisuse ja õiguse ruum; välisjulgeoleku ruum; teadus-, haridus- ja kultuuriruum. Piirkondlikul tasandil lõid EL ja Venemaa 2007. aastal koos Norra ja Islandiga uue põhjamõõtme poliitika, mis keskendub piiriülesele koostööle Läänemere ja Barentsi mere piirkonnas. 2008. aasta juulis alustati läbirääkimisi ELi ja Venemaa uue lepingu sõlmimiseks, mis hõlmaks õiguslikult siduvaid kohustusi sellistes valdkondades nagu poliitiline dialoog, õigus, vabadus, julgeolek, majanduskoostöö, teadus, haridus, kultuur, kaubandus, investeeringud ja energeetika. 2010. aastal algatati moderniseerimispartnerlus. 2011. aastal viidi lõpule viisalihtsuslepingu läbirääkimised. Ent Venemaa sekkumise tõttu Krimmis on kõik need läbirääkimised ja protsessid peatatud. Euroopa Ülemkogu külmutas 2014. aastal koostöö Venemaaga (välja arvatud piiriülene koostöö ja

inimestevahelised kontaktid) ning ELi uued rahalised toetused Venemaale. Euroopa Parlamendi roll

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Lissaboni lepingu kohaselt peab Euroopa Parlament andma mis tahes uue lepingu sõlmimiseks oma nõusoleku, nii nagu seda tehti ka eelmise partnerlus- ja koostöölepingu puhul. Ka konkreetsemad lepingud (näiteks viisalihtsusleping) eeldavad Euroopa Parlamendi nõusolekut. Euroopa Parlament küll ei määratle otseselt strateegilisi vajadusi ega tegevuskavasid, kuid on nõukogu kõrval kaasseadusandja ELi finantsabi eesmärkide ja prioriteetide määramisel, sealhulgas Euroopa naabruspoliitika rahastamisvahendi puhul, mille kaudu rahastatakse ELi piirkondlikku koostööd Venemaaga. Euroopa Parlamendil on lisaks õigus kontrollida Euroopa naabruspoliitika rahastamisvahendi rakendamist suunavaid dokumente enne nende vastuvõtmist – menetlus, mida nimetatakse demokraatlikuks kontrolliks.

Euroopa Parlament on vastu võtnud mitu resolutsiooni Ukraina kohta, milles mõistab hukka Krimmi ebaseadusliku annekteerimise Venemaa poolt ning Venemaa rolli Ida-Ukraina destabiliseerimisel. 2015. aasta juunis võttis parlament vastu resolutsiooni ELi ja Venemaa suhete seisu kohta, milles toetatakse ELi sanktsioone ning rõhutatakse vajadust anda Venemaa kodanikuühiskonnale rohkem rahalist abi ja edendada inimestevahelisi kontakte vaatamata keerulistele suhetele. Teiste hilisemate resolutsioonidega on tunnustatud komisjoni pingutusi energialiidu loomiseks, mille eesmärk on vähendada sõltuvust Venemaalt imporditavast energiast, ning ELi meetmeid, et võidelda Venemaa ja teiste kolmandate isikute ründava propaganda vastu. Olles küll kriitiline Venemaa sekkumise pärast Süürias, on parlament siiski kutsunud üles tegema Venemaaga koostööd terrorismivastases võitluses ja Lähis-Ida rahuprotsessis.

Enne 2014. aastat toetas Euroopa Parlament uue ühistel väärtustel ja huvidel põhineva ulatusliku lepingu sõlmimist Venemaaga. Mitmes algatusraportis on parlament siiski väljendanud suurt muret inimõiguste järgimise ning õigusriigi põhimõtete ja demokraatia olukorra pärast Venemaal. Olukorda Venemaal näitavad kõige ilmekamalt LGBTQ n-õ propaganda vastu suunatud õigusaktid ning karmid meetmed sõltumatute või väljastpoolt Venemaad rahalist toetust saavate vabaühenduste suhtes. 2017. aasta aprillis võttis parlament vastu resolutsiooni, milles mõistetakse hukka Aleksei Navalnoi vahistamine. 2016. aastal mõistis Euroopa Parlament teravalt hukka enneolematult arvukad inimõiguste rikkumise juhtumid Krimmi elanike, eelkõige tatarlaste vastu. 2017. aasta märtsis palus Euroopa Parlament, et Venemaa vabastaks üle 30 Ukraina kodaniku, kes olid kas vangistatud või kelle vabadust oli piiratud.

Aastatel 1997–2014 arendati suhteid Venemaa seadusandjatega peamiselt parlamentaarse koostöökomisjoni kaudu. See on 1994. aasta ELi ja Venemaa partnerlus- ja koostöölepinguga asutatud parlamentidevaheline foorum. 1997. aastast kuni 2014. aasta alguseni toimus ELi ja Venemaa parlamentaarne koostöökomisjon Euroopa Parlamendi ja Venemaa Föderaalkogu delegatsioonide stabiilse koostöö- ja dialoogiplatvormina. Alates 2014. aasta märtsist on aga Euroopa Parlament parlamentidevahelised suhted Venemaa Föderaalkoguga katkestanud. Seda tehti kooskõlas Ukraina kriisi tõttu võetud piiravate diplomaatiliste meetmetega Euroopa

Parlamendi delegatsioon parlamentaarses koostöökomisjonis peab siiski jätkuvalt koosolekuid ning arutab ELi ja Venemaa suhetega seotud küsimusi isekeskis. Delegatsioon on ka jätkuvalt Venemaa kodanikuühiskonna, vabaühenduste ja meedia esindajatega suhtlemise kanal.

Alates 1999. aastast ei ole Venemaa kutsunud Euroopa Parlamenti valimisi vaatlema ja Euroopa Parlament ei ole valimistega seoses Venemaal ka mingil muul moel tegutsenud.

Mario Damen
05/2019

